

pulisterne, Leonard Schapiro om mensjevnikkerne, Walter Laqueur om Trockij, Joel Carmichael om Kerenskij og Bertram D. Wolfe om Lenin. Efter hvert af disse essays på hver en snes sider kommer der et uddrag af et samtidigt skrift om forholdene i Rusland (der citeres fra Černyševskij, Trockij, Bruce Lockhart, Suchanov og John Reed), uden at man altid er i stand til at se sammenhængen mellem essay og uddrag. Således efterfølges Schapiros essay om mensjevnikkerne af et uddrag fra Trockijs bog om den russiske revolution, der behandler zar Nikolaj II og det russiske monarkis sidste år; Laqueurs skitse af Trockij efterfølges af uddrag fra Bruce Lockharts erindringer om Kerenskij, mens Carmichaels essay om Kerenskij til gengæld efterfølges af en beskrivelse af Lenins hjemkomst til Petrograd, taget fra Suchanovs revolutionsdagbog. Efter hvert af de fem afsnit sluttes der af med ca. 20 sider fotografier. Der skal desuden findes en grammofonplade udsendt i tilknytning til bogen, hvorpå man bl. a. kan høre Lenins stemme.

Bogen er usædvanlig derved, at ingen er opført som redaktør af værket. Af dens ca. 250 sider optager fotografierne små 100 sider, bl. a. fordi der er ødslet fantastisk med pladsen til de ofte meget små billeder. Selv om de enkelte essays så absolut er læseværdige, og selv om adskillige af billederne ligeledes er yderst seværdige, må hovedindtrykket dog blive, at prisen står i et grelt misforhold til det udbytte, bogen giver. Efter hele sit udstyr at dømme (indbinding i rødt stof med gulddekoration på bindets forside) har bogen været tænkt som en gavebog. For ikke-fagfolk er den imidlertid forsynet med alt for få forklarende kommentarer til teksterne.

Bent Jensen

Osteuropa-Handbuch Sowjetunion: Aussenpolitik I. 1917–1955. Hrsgg. v. Dietrich Geyer u. a. Köln–Wien, Böhlau, 1972. XII, 618 s. DM 68,-.

Værket indgår i en endnu ikke afsluttet serie håndbøger om de østeuropæiske landes historie og samfundsforhold, udarbejdet af Arbeitsgemeinschaft für Osteuropaforschung med tyngdepunkt i Østeuropa-instituttet ved universitetet i Tübingen. Hidtil er der bl. a. udkommet værker om det sovjetiske økonomiske system og dets historiske udvikling, om Polen og om de traktater og overenskomster, Sovjetunionen har været delagtig i i perioden 1917–1967. Det foreliggende bind dækker – som angivet i titlen – perioden op til og med sen-Stalinismen, og det er planen, at et videregående værk skal føre emnet helt op til nutiden. Disse to bind skal tilsammen udgøre en helhed og forudsætter også hinanden på den måde, at bind II vil komme til at indeholde et samlet register for begge bind. Ja, i virkeligheden er samtlige seriens værker fra udgiverens side ment som et samlet hele, hvilket også det foreliggende bind demonstrerer ved hyppige henvisninger til seriens øvrige håndbøger.

Det har været udgiverens formål at orientere om emnet på »videnskabeligt pålidelig« måde (forordet), og man mener at have set et behov herfor i den nuværende verdenspolitiske situation. Denne noget kryptiske formulering skal formentlig forstås på baggrund af de lidenskabelige indenrigspolitiske kontroverser, som den vesttyske regerings øst-politik i de seneste år har givet anled-

ning til, og hvor netop ikke mindst historiske analogier fra de tysk-sovjetiske relationer er blevet påberåbt og anvendt i politisk øjemed.

Som en helt naturlig konsekvens af den overvældende litteratur om emnet (Andreas Hillgruber, en af medarbejderne, siger således om sit afsnit: Sovjetunionens udenrigspolitik under Den II Verdenskrig, at litteraturen alene om dette deltema nu selv for en specialist er næsten uoverskuelig) har et kollektiv, bestående af historikere, politologer og videnskabsmænd fra beslægtede discipliner givet sig i kast med opgaven. En lige så naturlig følge heraf har været, at de enkelte bidragsyderes egne vurderinger træder frem i de forskellige afsnit, idet redaktøren ikke har set det som sin opgave at nå frem til nogen form for samstemmighed. Man skal dog ikke forvente at finde de helt store udsving i grundsynspunkterne. Karakteristisk for mange af bidragene er i øvrigt en vidtgående accept af synspunkter, som sovjetiske historikere i årevis har fremført, men som det var vanskeligt at vinde gehør for under Den kolde krigs periode.

I følge forordet henvender bogen sig ikke alene til videnskabelige specialister og udenrigspolitiske eksperter. Man har dog på den anden side ikke af hensyn til dette bredere sigte villet undlade at informere om den internationale forsknings nuværende stade. Denne indstilling synes at have ført til en art kompromis, således at der ikke er blevet plads for egentlige forskningsoversigter, men blot knapt kommenterede litteraturhenvisninger, som i øvrigt er blevet henvist til noteapparatet. I selve fremstillingens tekst er der kun sporadisk en egentlig diskussion af divergerende synspunkter i forskningen. Det er ærgeligt at det store arbejde, der er nedlagt i værket, ikke har sat sig spor i form af egentlige, sammenhængende forskningsoversigter, for de forskellige bidragsydere har jo anvendt såvel den nyeste sovjetiske/østeuropæiske som den nyeste vestlige litteratur. Måske hænger dette forhold sammen med, at flere af kollektivets medlemmer i leksikonet *Sowjetsystem und demokratische Gesellschaft* – hvortil der ofte henvises – har lavet sådanne forskningsoversigter. Det er et spørgsmål, om man ikke ved også at have sigtet på grupper uden for de videnskabeligt interesserede og de udenrigspolitiske eksperter har sat sig mellem to stole. Både på grund af sit omfang, sin pris og den anvendte videnskabelige jargon er det usandsynligt, at værket vil blive en håndbog for en bredere kreds. De mange noter irriterer ikke-eksperter, men samme noter er som omtalt utilstrækkelige til helt at tilfredsstille eksperterne.

Værket er disponeret således, at perioden op til Den II verdenskrig er behandlet kronologisk, mens perioden efter verdenskrigen som følge af den sovjetiske udenrigspolitik globale dimensioner er blevet behandlet mere differentieret. Der er i disse sidste afsnit anlagt regionale og systematiske synspunkter på stoffet. Som indledning til de forskellige perioders behandling har udgiveren, Dietrich Geyer, redegjort for de teoretiske og metodologiske problemer, som studiet af sovjetisk udenrigspolitik gennem tiden har givet anledning til.

Det siger sig selv, at niveauet i en fremstilling, fremgået af så mange forfattere, ikke kan blive helt jævnt. Fremhæves må især Dietrich Geyers indledende afsnit om de teoretiske spørgsmål, hvor bl. a. grundlæggende problemer som sovjetisk udenrigspolitik historiske baggrund og den russiske uden-

rigspolitik tradition, de bolsjevikkiske teorier om verdensrevolutionen og forholdet mellem inden- og udenrigspolitik tages op til kyndig behandling. Ja, Geyers behandling er så suveræn, at det undertiden er noget af en anti-klimaks, når man senere får nogle af de samme problemer diskuteret i de kronologiske afsnit.

De ovenfor anførte kritiske bemærkninger må dog ikke forlede til at tro, at der ikke med denne bog er tale om et meget fornemt bidrag til emnet sovjetisk udenrigspolitik. Kendskabet til litteratur, både fremstillinger og kilde-samlinger, er imponerende. I så heenseende er det sikkert en fordel, at forfatterne er tyske. Tyske sovjeteksperter orienterer sig med selvfølgelighed også i angelsachsisk og fransk litteratur (foruden naturligvis den østeuropæiske). Angelsachsiske historikere føler ikke altid samme forpligtelse til at have kendskab til tysksproget litteratur.

Til sidst et hjertesuk: de sovjetisk-skandinaviske relationer er så godt som uomtalte, og dette kan ikke, som det ellers så ofte er tilfældet, skyldes manglende sprogkundskaber. Der findes faktisk en del sovjetisk litteratur om dette emne.

Bent Jensen

Per Maurseth: Fra Moskvateser til Kristiania-forslag. Det norske Arbeiderparti og Komintern fra 1921 til februar 1923. Oslo, Pax Forlag, 1972. 216 s. N. kr. 34.00.

Knut Langfeldt: Moskva-tesene i norsk politikk. Oslo, Universitetsforlaget, 1972, 2. oplag. 159 s.

Per Maurseths bog er en stort set uændret udgave af en magisterafhandling fra 1958, og det bærer den, som forfatteren selv bemærker i forordet, præg af. Dels er den nyere litteratur om den internationale kommunistiske bevægelse i begyndelse af 1920'erne ikke taget i betragtning, og dels er forskellige forsøg på at inddrage politologiske og sociologiske betragtningmåler mindre vellykkede, og de virker dårligt integrerede i afhandlingen. Endelig savnes en dyberegående analyse af den sociale og økonomiske udvikling i Norge, et forhold, som forfatteren næppe kan lastes for, da en sådan analyse ikke forelå ved affattelsen af afhandlingen.

Ikke desto mindre er både emnet og bogen meget spændende, til tider fascinerende læsning. Selv om Maurseth har været henvist til stort set kun at benytte trykt materiale, får han afdækket mange spændingsforhold, der gjorde sig gældende i det norske Arbeiderparti (DNA) i perioden fra den forbeholdne accept af Kominterns 21 optagelsesbetingelser i 1921 til det såkaldte Kristiania-forslag fra 1923, der blev udgangspunktet for partiflertallets brud med Komintern et årstid senere. Modsætningerne bevægede sig stort set inden for to områder. For det første var der i Norge, som blandt de fleste andre medlemmer af Komintern, et spændingsforhold mellem på den ene side hensynet til de politiske linjer der blev fastlagt af Internationalen på dens kongresser og mellem disse af eksekutivkomiteen og på den anden side den sociale og politiske udvikling i det enkelte land. Internationalens strategi og taktik blev fast-